

número 4

maig 2007

preu: 3 €

foto: Josep Vallès

Pastor peul bororo, del Níger, engalanat per participar a la festa de la «cure salée»

sumari

editorial	pàg. 2
anem de fires	pàg. 2
actualitat de l'associació	pàg. 3
l'opinió de... Daniel Ninyerola, <i>A l'Àfrica no se li ha de donar res, se li ha de demanar molt</i>	pàg. 4
el reportatge, per Patrícia Fuster <i>Els Zongo, un model per a la pagesia burkinabesa</i>	pàg. 5
ens han deixat.. <i>Joseph Ki Zerbo, le professeur</i> , per Josep M. Roldós; <i>Ali Farka Touré</i> , per Jaume Fadó.....	pàg. 6
llibres i pel·lícules	pàg. 7
el viatge de Seringne F.	pàg. 8

El continent africà no és monolític. Hi ha moltes Àfriques: la de les ciutats, la dels pobles, la dels artistes, la dels creadors, la dels informàtics, la dels pagesos, la dels comerciants... La diversitat de l'Àfrica pot ser una de les seves forces i una gran aportació a la cultura mundial. L'Àfrica de l'est i la de l'oest són diferents i complementàries. De cultures diverses, cal creure amb respecte i afirmació en cadascuna d'elles. Des d'Occident sempre es veu aquest continent d'una manera simplista i reduccionista i és important veure la complexitat i la diversitat com a normal i positiva. La uniformitat mai li convindrà a l'Àfrica.

Godfrey Nzamujo, *Songhai: Quand l'Afrique relève la tête*

editorial

Aquest any no podem passar per alt un fet que no per natural i previsible, resulta trist. Ens ha deixat una persona d'un gran carisma, el Sr. Joseph Ki-Zerbo, *le professeur* per a molts burkinabesos. Ha estat una persona compromesa amb el seu poble transmetent confiança pel valor de la seva cultura, conscienciant la seva gent que el progrés ha de partir d'ells mateixos i de les possibilitats de la seva terra. Amb els seus estudis sobre la cultura i la història africanes ha aconseguit que molts occidentals ens plantejem les relacions nord-sud, blancs-negres, rics-pobres, o de la manera en què ho vulguem dir..., amb molt de respecte, tothom pot aprendre dels altres.

Dugú Associació, basant-nos en els seus pensaments, enfoquem la nostra col·laboració en el desenvolupament endogen. És el nostre petit homenatge cap a una gran persona, de la qual mantindrem viva la flama seguint la filosofia que ens ha llegat en els seus llibres (vegeu també el text de J. M. Roldós a la pàg. 6).

La presència a fires ha esdevingut darre-rament una de les activitats importants que s'han fet amb la finalitat de recaptar fons per destinar-los a finançar els diferents projectes.

Si bé fer parada i vendre reporta uns ingressos a les arques de l'associació, també és ben cert que la paradeta ens permet acostar-nos a la gent, explicar de paraula els projectes, com es desenvolupen, i una mica, també, la nostra experiència i vivències de l'Àfrica. Creiem que és una molt bona manera de dur a la pràctica la tasca de sensibilització que tanta falta fa en segons quins àmbits.

No hi ha dubte que és una tasca que requereix un gran

esforç però també val a dir que és molt gratificant veure que la gent hi participa i que a poc a poc és una miqueta més conscient de la situació del continent africà.

En el número anterior d'aquesta revista us dèiem que havíem estat a la Fira del Solstici d'Estiu d'Arenys de Mar. Doncs bé, el 2006 vam repetir, i no només això sinó que també vam ser presents a la Fira del Poblenou a Barcelona i a la Fira de Santa Llúcia de Canet de Mar.

Així mateix, un any més vam acceptar la invitació de Vilada (Berguedà) per assistir a la Jornada de Sensibilització. A més de la paradeta i d'explicar l'estat dels projectes, vam entregar a l'escola de la vila una maleta pedagògica amb un seguit de propostes de treball sobre l'Àfrica subsahariana, des de jocs, treballs manuals, contes, música, i fins i tot receptes de cuina.

Continuarem fent fires, explicant els projectes i aportant un petit granet de sorra per fer un món més just.

Animeu-vos a venir a la propera, us hi esperem!

Parada a la fira de Canet

actualitat de l'associació

En el resum d'aquest any, volem destacar el projecte de **beques escolars**, iniciativa que Dugú Associació porta a terme des del curs 2001-2002. Recordem que els nois i noies becats són de Ouadougou i que viuen una situació familiar difícil, sovint per la mort dels pares. Durant el 2006-2007 ens hem fet càrrec de l'escolarització de deu alumnes. D'aquests, n'hi ha cinc que han rebut l'ajuda des del principi. La resta han anat canviant. La beca inclou el pagament de l'escolaritat, el material i, en alguns casos, la mitja pensió. Aquest curs hem ampliat els alumnes amb tres nens de Gorom Gorom, un poblet al nord de Burkina a prop de la frontera amb Mali. Agraïm especialment al Sr. Zerbo que, des de Ouadougou, faci les gestions oportunes i el seguiment dels estudis.

A Burkina mateix tenim, com sempre, projectes vinculats a l'**agricultura i la ramaderia**. Així, hem concedit un microcrèdit a la família Yedan de Dougoumato (a 35 km de Bobo) per comprar una motobom-

ba que els permeti conrear un camp de bananes a la riba del Djoliba. Les perspectives són engrescadores perquè el camp està en unes terres fèrtils i l'Amadou i els seus germans tenen experiència en l'activitat. També Adama Diallo, ramader peul i un dels col·laboradors més antics de Dugú, ha rebut un microcrèdit per comprar xais i cabres i revendre'ls per la festa musulmana de la **tabasqui** per treure'n un marge de benefici i invertir-lo en nou bestiar.

Per la seva banda, l'associació de vídues Wend Panga (de Bobo), que com sabeu treballa en la recollida d'escombraries amb ases i un carretó, necessita un tractor per ajustar-se a la nova normativa de l'ajuntament, que prohibeix l'ús d'ases a la ciutat. Per això, Dugú s'ha compromès a finançar-los un petit **tractor amb remolc**.

Entre els **projectes culturals** en destaquem dos. D'una banda, el finançament d'una porta metàl·lica per protegir el tresor cultural del fetiller de Lakar, Tajalte. Aquest personatge del país lobi té sempre obertes les portes de casa seva a tothom que vulgui apreciar la seva cultura. El seu tresor, però, ha estat espoliat diversos cops per traficants d'art i és per això que el 1999 el vam ajudar a construir una petita sala a cobert on situar el seu altar i guardar les estatuetes de fusta. Al cap dels anys la porta

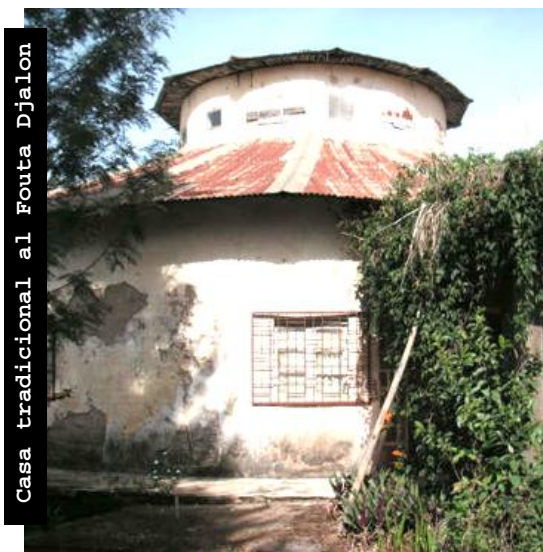
de fusta s'ha deteriorat i ha facilitat altres robatoris. Hem considerat, doncs, tornar a ajudar Tajalte canviant la porta de fusta per una de metàl·lica tancada amb un cademat.

D'altra banda, arran d'una visita a Dalaba, a la regió del Fouta Djallon, a l'actual Guinea, vam rebre la sol·licitud d'ajuda per restaurar el sostre d'estil tradicional peul, anomenat **lefar**, d'una casa històrica de la població. Es tracta de la casa que va pertànyer a la cantant sud-africana Miriam Makeba que li va donar l'expresident guineà Sekou Touré. Ara que la casa ja té el sostre renovat podrà rebre més visites, i així es podran obtenir uns diners per pagar al guardià i mantenir la casa, i que aquest patrimoni històric no es perdi.

També fora de Burkina, a Benín, hem finançat un altre projecte. Sébastien Kokodoko viu a la zona de Grand Popo, a la costa, i es guanya la vida portant turistes a navegar pel riu Mono i fent-los descobrir la zona. És un jove emprenedor i sensible a les necessitats dels adolescents del carrer que ha muntat el seu petit alberg a la mateixa platja. Fa un temps, va començar a construir bungalows d'obra per millorar el servei. Ens va semblar una iniciativa seriosa i li vam oferir finançament.

Bungalows a Grand Popo (Benín)

Casa tradicional al Fouta Djallon

l'opinió de...

Per Daniel Nimyerola

A l'Àfrica subsahariana no se li ha de donar res, se li ha de demanar molt

Molta gent jubilada del nostre país té certes ajudes econòmiques del govern: medecines, rebaixes en transports públics, excursions... No és el cas d'altres països europeus. Evidentment és millor no haver de tenir aquesta mena d'ajudes, cosa que voldria dir que les pensions de jubilació són millors.

L'anterior idea es podria allargar, per exemple, als països subsaharians i veuríem que també funciona. No cal donar tantes ajudes de tants tipus, en tot cas ens hauríem de limitar a les bàsiques, sanitària i educació, pilars fonamentals que no poden faltar. La resta: anul·lades, eliminades, fora totes.

No té gaire sentit ajudar una població a la qual indirectament se li priva de poder tenir una vida digna, marcant el preu dels seus productes, no permetent les ajudes als pagesos, venent el material bàsic i tècnic al nostre preu... Això sí, agrada molt que existeixin ajudes tipus ONG o dels nostres governs, però on van a parar, i més important encara, es com-

prova que arribin al destí final?

La globalització no hauria de servir per poder donar en teoria molts productes a un preu molt baix al consumidor i a la pràctica grans beneficis a les empreses. Hauria de servir per dignificar el treball de la gent del globus, i aquí queden englobats treballadors i empreses. No es tracta d'inventar res de nou, sinó recolzar el comerç just, dit d'una altra manera, posar el preu de les coses des de baix. Què vol dir? Simplement que tots els treballadors que estiguin dins la cadena d'aquell producte puguin tenir un sou digne, aquell que permet portar una vida socioeconòmica digna. I

no s'hi val dir que això de sou digne és difícil de definir i no sempre es pot mirar amb els mateixos paràmetres. Ja ens entenem quan diem tot això i en sabem perfectament el significat.

Si paguéssim el que valen els productes, segons el que s'ha dit més amunt,

obtindríem el preu real del consumidor últim. I si resulta que és més car que el que paguem ara? Aquí és on volia arribar: volem dignificar o volem viure còmodes? Potser fins i tot massa còmodes? I per tant netejar la consciència amb ajudes que preferiblement faci el govern, perquè si s'han de fer moltes donacions o concessions a nivell personal o que toquin la butxaca tampoc té gaire interès.

Paguem, doncs, el que valen els productes, cotó, arròs, fusta, cacau, tabac, mongeta tendra, cuir, manufacturats bàsics... Exigim-los que els productes estiguin bé, que tinguin qualitat, i deixem que facin el que vulguin amb les seves vides, deixem d'exigir que siguin europeus. Quantes empreses i governs que escanyen els països subsaharians, després donen ajudes simplement per evitar impostos fiscals o quedar bé amb els clients? I encara pitjor, ni tan sols es preocupen de saber si aquella ajuda s'ha dut a terme o no; de fet, no interessa, el que es potencia sobretot és rentar beneficis i prou.

Taller de batiks

el reportatge

Els Zongo, un model per a la pagesia burkinabesa

A uns 40 quilòmetres de Ouaga, i deixant la carretera principal que porta a Bobo Dioulasso, es troba Bingó. Bingó és un poble mossi i, encara que no és gaire lluny de la capital, no té electricitat i la pista per accedir-hi (per bé que aquest any l'han arreglat) és complicada, sobretot en època de pluges. En aquest indret hi viu la família Zongo: Yéro i Salimata, pares de sis fills, i Isaaka, germà petit d'en Yéro. Amb una gran capacitat de treball, moltes ganes d'aprendre i d'explicar el que fan, valorant tot el que els ofereix el seu país i respectant la natura que els envolta, estan portant a terme una tasca encomiable, que serveix de model a molts pagesos i ramaders de la seva regió.

Yéro Zongo va rebre una educació que ha sabut aprofitar i que ha anat millorant perquè no ha deixat mai de formar-se, sobretot en l'àmbit agrícola i ramader. És membre de Pagesos sense Fronteres i això li permet seguir les tendències que es van incorporant a la pagesia i que ell, bon coneixedor de la realitat que l'envolta, pot anar introduint de mica en mica. Dóna molta importància a aquests

treball ramaderia-agricultura-reforestació: del camp a l'estable (menjar per als animals), de l'estable al camp (els fems són per adobar la terra) i del camp a les persones. Col·labora amb l'Institut Agrícola del poble, explica als alumnes la pràctica real de les teories que aprenen sobre el paper. Fa xerrades als agricultors (la majoria de les famílies de Bingó ho són) donant a conèixer estratègies per treure el màxim profit de la terra, de manera que sigui un mitjà per a l'alimentació bàsica però al mateix temps un recurs extra per cobrir les necessitats de la família.

Salimata Zongo realitza unes tasques que li permeten aportar uns ingressos a l'economia familiar. Segueix els passos del marit i també posa en pràctica tot el que aprèn. De la llet de les cabres, en fa iogurt, l'envasa en bosses de plàstic, el conserva en una nevera, que funciona amb gas, i els dies de mercat el ven. Fa quatre anys va aprendre a fer conserves de tomàquet i melmelada de mango. Les utilitza per a consum familiar però també en ven, sobretot a les persones que arriben de Ouagadougou. Forma part d'una associació de dones que fan sabó de karité i sumbalà i ara volen posar en marxa un assecador de fruits. Ensenya aquestes tècniques a les noies de l'institut de Bingó.

Isaaka Zongo és casat i té un fill. També segueix la filosofia del seu germà. Forma part del GAREE (Grup d'Acció pel Restabliment de

l'Equilibri Ecològic). Molt sensibilitzat per la reforestació, promou la plantació d'arbres autòctons i estudia amb atenció el benefici que es pot treure de plantar determinades espècies al costat de segons quines plantes. Intenta conscienciar els joves dels voltants. També es dedica a la ramaderia i l'agricultura. Per això, compta amb tres o quatre nois que, malgrat haver crescut en el món rural, no saben com tirar endavant els treballs del camp. Isaaka els ensenya

Salimata a la seva parada

Yéro Zongo

intercanvis, valora la terra i diu que si la cuides et dóna grans satisfaccions. Ha portat a la pràctica el cercle de

a fer-ho i el seu objectiu és que amb uns quants anys de formació puguin treballar de manera autònoma. Sap que molts joves només pensen a fer-se funcionaris de l'Administració, però està convençut que treballant de pagès també es poden guanyar la vida.

Els Zongo estan oberts tant al visitant estranger com al burkinabès que vol intercanviar experiències. La seva gran virtut és que no es guarden per a ells tot el que aprenen, sinó que ho difonen i intercanvien experiències. A més, tenen una gran confiança en el seu país i la seva gent.

Les males notícies mai vénen soles

Joseph Ki Zerbo
«le professeur»

Josep M. Roldós

Joseph Ki Zerbo fa poc que ens va deixar. Ha estat un dels darrers intel·lectuals que es van forjar durant la independència dels estats africans. Krumah o Lumumba eren companys seus, van lluitar plegats perquè l'Àfrica es deslligués de les potències colonials. Anys més tard, quan la independència ja era una història del passat, Ki Zerbo és escollit membre de la Unesco i allà es fa bon amic d'Ham-

unimondo.oneworld.net

pâté Bâ, un altre dels reconeguts intel·lectuals de l'època. Aïhora anava treballant sobre la història d'Àfrica. La seva versió és una de les més reconegudes pels entesos. Un cop a

el seu zenit com a escriptor, torna a la lluita política, com quan era més jove. Això li portarà coses positives, però també de molt negatives. Instal·lat a Ouagadougou a la dècada dels 80, al seu país esclata una revolució que trsbalsa profundament aquella societat. Part de la seva biblioteca és usurpada com en altres temps, la història es repeteix, i li aconsellen que abandoni el país. Se'n va exiliat a Dakar, on passa 10 anys, fins que torna una altra vegada a un país que ja no es diu Alt Volta sinó Burkina Faso.

Sense entrar en detalls sobre la seva implicació política, sobre si es va equivocar o no volent crear una altra Àfrica, jo en els darrers anys de la seva vida, que és quan el vaig conèixer, vaig notar que la política l'havia desgastat molt. Tots els anys com a cap de l'oposició el van apartar de la seva carrera com a home de lletres. Penso que podia haver estat un altre personatge de la història d'aquest continent pel seu pols amb la ploma. Però la

política és molt traïdora i tot i haver estat un geni, va xocar amb el mur polític, el que han creat els mossis que dominen de cap a peus un país que des de l'edat mitjana no han deixat de governar.

Em quedaré sempre amb el Joseph Ki Zerbo del CEDA (Centre d'Estudis pel Desenvolupament d'Àfrica), el lluitador pel desenvolupament endogen. És el seu llegat d'aquests darrers anys. Des d'aquí li diem adéu *le professeur*, com li deia tota la gent que el coneixia a Burkina Faso.

Jaume Fadó

Ali Farka Touré
1939-2006

Escollar la música d'Ali Farka Touré és com deixar-se aïgües del Níger, com sentir la brisa del capvespre a les galtes. La seva família no provenia de la tradició dels griots però, malgrat tot, va ser capaç de mostrar al món les arrels d'aquesta regió d'Àfrica a través de les seves melodies encisadores. De vegades, se l'etiquetava com el *bluesman* malienc i ell responia entre sorpres i irònic que s'equivocaven, que era el blues el que estava arrelat a l'Àfrica i no pas a l'inrevés.

complicadissimateia.blogspot.com

Però no només va ser un músic excepcional sinó també un home compromès. Podia haver decidit viure a París o a Nova Orléans envoltat de comoditats però, tal com deklamava en una de les seves cançons, «la mel no és bona si és per a una sola boca». Malauradament, durant el 2006 hem perdut l'home però tenim la sort que el seu llegat no es perdre mai.

Llibres

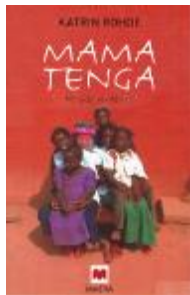
El lúcid periodista polonès, mort el gener passat als 75 anys, va retratar amb una fina però punxant ironia el món que l'envoltava, especialment les societats africanes que va conèixer. En aquest llibre ens porta a l'Angola del 1975, quan els portuguesos marxaven a corre cuita del país i esclatava una guerra civil brutal atada per la política de blocs de la guerra freda. Hem triat aquesta obra però en podiem haver escollit qualsevol altra. Sempre és un gran plaer llegir Kapuscinski per les coses que sap, per les experiències que explica i per l'instint de rebel·lió que traspuen les seves paraules.

Ryszard Kapuscinski [📖] *Un dia més de vida* [📖] EMPÚRIES 2003

Aquest és un llibre de compromís, de lluita, de creences i sobretot d'amor. Un amor a la justícia i als nens del carrer de Ouaga. L'autora és una llibretera alemanya que va fer un viatge a Burkina Faso el 1989 que va transformar la seva vida. Va decidir vendre totes les seves propietats i instal·lar-se a Ouaga per ajudar els nens del carrer. El llibre ens explica la seva experiència, plena de peripècies i dificultats fins que aconsegueix fundar un orfenat, i ens presenta també algun dels nois acollits amb les seves històries particulars. Ha aconseguit tirar endavant molts nois, també ha treballat amb les dones i els joves a partir d'un ambiciós projecte anomenat AMPO. <http://www.sahel.de>

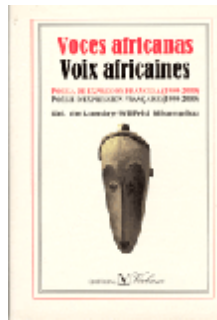
Katrin Rhode [📖] *Mama Tenga. Mi vida en África* [📖] MAEVA ED. 2005

L'Abie, una jove sierraleonesa que viu a Anglaterra, torna al país on va néixer i va passar la infància per ocupar-se dels camps de cafè que li ha deixat el seu avi. Allà es retroba amb quatre de les seves ties, filles d'aquell important cap tribal que va ser l'avi. A partir dels relats de les ties, l'Abie reconstrueix la història del seu país al llarg dels últims cent anys i la manera de viure de la seva gent, especialment de les dones. Ens parla de la societat tradicional i de la colonització i la independència, de les religions animistes practicades d'amagat i de l'arribada de l'islam, així com de les monges franceses... Un retrat exquisit d'aquest castigat país de l'Àfrica occidental.

Aminatta Forna [📖] *El jardín de las mujeres* [📖] ALFAGUARA 2006

Un recull antològic de poesies de 21 autors de diversos països, com el Camerun, Madagascar, Togo, el Senegal... Poetes invocant una esperança per a milions d'ànimes a l'espera d'una verdadera emancipació en una Àfrica múltiple i plural, terra de poesia, és a dir, d'humanitat.

Landry-Wilfrid Miampika [📖] *Voces africanas* [📖] VERBUM 2000

Pel·lícules

Un documental que no deixa indiferent, considerat el millor del 2005. La introducció als anys 50 de la perca del Nil al llac Victòria ha provocat l'extinció de més de 250 espècies autòctones. Grans indústries dedicades a l'exportació de filets cap al primer món, mentre que 25 milions de persones només en mengen les espines. Mitjançant imatges i converses molt colpidores els afectats són els protagonistes d'aquest reportatge.

Dir.: Hubert Sauper [📖] *La pesadilla de Darwin* [📖] França, Àustria i Bèlgica (2004)

Un antic soldat sud-africà que es dedica al tràfic de diamants a Sierra Leone i un pescador que és obligat a treballar a les mines de diamants per a una de les guerrilles rebels en passaran de tots colors per recuperar un diamant enorme amagat a la selva. El film no deixa de ser una història d'acció i aventures a l'estil Hollywood, aquest cop centrada en un país oblidat de l'Àfrica occidental. Però és també alguna cosa més: la denúncia que fa dels diamants de sang ha aconseguit remoure alguna consciència en el món occidental.

Dir.: Edward Zwick [📖] *Diamante de sangre* [📖] Estats Units (2005)

Deixant de banda la història d'amor, aquesta pel·lícula ofereix una bona aproximació a l'Àfrica negra contrastada amb la societat occidental. És una bona reflexió per comprendre com els valors són diferents depenent de les cultures. Les persones que han estat a l'Àfrica podran apreciar-hi un munt de detalls, potser menys evidents per al públic en general, que acabaran de fer de *La masai blanca* una pel·lícula entranyable. Ah, i el protagonista és burkinabès.

Dir.: Hermine Huntgeburth [📖] *La masai blanca* [📖] Alemanya 2005

En el número de l'any passat M. Ouedraogo desaconsellava als joves embarcar-se a aventura cap a Europa perquè per ell el futur era mateix. Des de Dugu també hem cregut sempre que Ouedraogo, Ki-Zerbo i Zongo... tenen raó. Però el Serigne, que està tip de veure com els seus veïns tornaven rics d'Europa, també té les seves raons. Aquest és el seu testimoni terrible.

Em dic Serigne F. i vaig néixer el 26 de maig de 1975 a Guediawaye, als afores de Dakar. Allà feia de comerciant però les coses em van començar a anar malament, se m'acumulaven els deutes i no podia pagar el lloguer. Llavors un amic em va proposar fer-me un visat per anar a

hi havia invertit! L'únic que podia fer era embarcar-me cap a Espanya en piragua de pescador. Era molt més barat: 500.000 CFA (800 euros).

El 8 de gener del 2007 vaig sortir del Senegal des de Casamance. A la piragua hi anàvem 150 persones. Havíem d'estar sempre asseguts al

vendre el negoci i em vaig fer el visat. El dia que m'embarcava vaig descobrir que era fals. Imagineu-vos la meva desesperació! Tot el que

no hi havia carn. Tothom va passar molta por perquè no sabíem què ens estava passant realment. El tercer dia la gent va començar a vomitar i a tenir diarrees i l'endemà cinc de nosaltres van morir. Estàvem horroritzats. Vam intentar deixar els difunts a la piragua però quan es van començar a podrir no ho vam poder suportar més i els vam llençar al mar. Teníem al·lucinacions. Em deia a mi mateix que no arribaríem, que allò era la fi del món i que era millor morir abans que els dimonis ens matessin.

Al sisè dia se'ns acaba el menjar i l'aigua. N'hi ha que comencen a beure aigua de mar. La situació empitjora.

Jo estava crispat, abatut... Per fi el miracle: a uns quants quilòmetres endevinem les Canàries. No us podeu imaginar quin alleujament! Érem una despulla humana, estàvem afamats, sense forces... Havíem arribat 105 dels 150. Cadascú es va haver d'espavilar per trobar algú que l'ajudés... esquivant la policia. N'hi havia que havien perdut els telèfons dels seus familiars

durant el viatge. Estaven ben perduts. Jo sí que vaig poder trucar al meu cosí, que viu a Espanya. L'endemà em va venir a buscar i em va portar a casa seva. Al cap d'un mes vaig agafar un tren cap a Itàlia.

Ara em dedico a la venda ambulat. No tinc papers, cada dia tinc por que la policia m'enganxi. Però espero que Déu m'ajudi després de tot el que he passat i que els meus projectes de futur es realitzin.

Traducció: M. Rosa Bayà

Pescadors a la platja de Saint Louis del Senegal

Itàlia per 4,5 milions de francs CFA (6.800 euros). El que em va decidir a acceptar-ho va ser veure que els meus veïns que havien marxat tornaven al cap de tres anys amb diners per fer-se una casa i viure d'una manera inimaginable per a mi. Així que em vaig

nostre lloc perquè no hi havia espai per estirar-se. Al cap de quatre hores ja estàvem ben morts de fred. El fred horrorós ens va acompanyar tot el viatge. N'hi havia per perdre el seny. El segon dia, quan vam anar a preparar el menjar, vam descobrir que

